

квартали із чітко вираженою власною культурою і побутом, часто-густо порушуючи закони Канади та життєвий простір пересічних канадців.

Втім головне, що в питанні про пошук канадської ідентичності й у підході до розуміння питання метисації канадського населення є багато спільного. Все більше мешканців Канади визначають своє етнічне походження як канадське, незважаючи на наявність пращурів з іншої країни. Зокрема понад 5 мільйонів канадців вказали на своє змішане, канадсько-іноземне походження, даючи гарний приклад формування нації на ґрунті політичних та ідеологічних переконань. Цей приклад є показовим у сенсі успішності формування нації не навколо етнічного походження а виключно політичних атрибутів, котрим надають національного забарвлення, а отже такий досвід може стати корисним для нових молодих націй, а також утворень, котрі намагаються створити новий тип ідентичності навколо полі етнічного суспільства, на кшталт Європейського союзу.

Канада є у світі практично унікальною державою у тому сенсі, що її нинішня політика стосовно іммігрантів може слугувати одним зі сценаріїв загальносвітового розвитку. Там, де іммігранти становлять 19,8% від загальної чисельності населення, виникає сенс говорити про культурне зіткнення осіб старої формації або європейського світогляду із представниками “третього” світу, або ж, іншими словами, – про зіткнення цивілізацій. Однак приклад Канади тим більше показовий: тут не тільки успішно співіснують особорізного етнічного, расового, конфесійного і навіть цивілізаційного походження більш ніж з 170 країн світу, але вони також змішуються із представниками інших культур, сприяючи виникненню нових культур або культури. Таким чином проблема міжетнічних конфліктів, котрі породжуються імміграцією з різних куточків земної кулі, у Канаді практично відсутня, за винятком Квебекської проблеми, котра також має до сучасних міграційних процесів певне відношення [1; 2; 3]. Отже досвід Канади у імміграційній політиці у глобалізовану епоху для всього розвинутого світового співтовариства воістину безцінний. Те, що для урядів багатьох держав є джерелом головного болю, для Канади – предмет гордості. Важко знайти інше таке місце на землі, де б на одній території уживалося б і плідно працювало таке різноманітне в етнокультурному та расовому сенсі населення.

Джерела та література:

1. Катеринчук П.М. Квебекський референдум 1995 р.

УДК: 327(470+571),,199”

ВІД «РОМАНТИЗМУ» ДО РЕАЛІЗМУ:

БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА РОСІЇ НА ТЕРЕНАХ СНД У 1990-х рр. ХХ ст.

У статті автор аналізує російську політику безпеки на просторі СНД у 1990-х рр. ХХ ст. Окрім того, наголос робиться на аналізі й еволюції концептуальних підходів російського істеблішменту

та його значення для Канади // Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей. – Чернівці: Рута, 2002. – Вип. 9. – С. 259-268; 2. Катеринчук П.М. Еволюційні процеси у Канаді другої половини 90-х років ХХ ст. // Держава і право. Збірник наукових праць: юридичні і політичні науки. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 19. – С. 611-617; 3. Катеринчук П.М. Квебекський сепаратизм і його наслідки для Канади (кінець 80-х – 90-ті рр.) // Питання історії нового і новітнього часу. Збірник наукових статей. – Чернівці: Рута, 2000. – Вип. 7. – С. 96-102; 4. Canada at a Glance 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.statcan.ca/english/freepub/12-581-XIE/12-581-XIE2005001.pdf; 5. 2006 Census. Analysis series: Immigration in Canada. A Portrait of the Foreign-born Population [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www12.statcan.ca/english/census06/analysis/index.cfm; 6. 2001 Census. Analysis series: Canada's ethnocultural portrait: changing mosaic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www12.statcan.ca/english/census01/products/analytic/Index.cfm; 7. 2006 Census. Analysis series: The Evolving Linguistic Portrait [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www12.statcan.ca/english/census06/analysis/index.cfm.

Pavlo Katerynychuk

Immigration in Global Epoch: Canadian Experience

The article deals with the question of Canadian immigration politics in global epoch. The author points out that the modern statistical data of Canadian population censuses show a cardinal changes in correlation of the immigrants groups and native peoples.

Canada has gradually transformed into the most attractive state for immigrants all over the world, what is proofed by a quantity of those who were borne abroad. The author defines at least few of the reasons explaining this phenomenon: a tolerant politics of immigration services, loyal immigration laws, and polyethnic, multicultural Canadian society that allows quick and successive adaptation of newcomers.

The author also analyses the problems which appear because of immigration population growth, especially the question of concentration of the population of separate ethnic groups composing major parts of big cities population making up whole blocks with distinct culture everyday life and as a result breaking the laws of Canada and the average Canadians lifestyle and privacy.

Key words: immigration, Canada, globalization, metisation, nation-building.

**© Лариса Коврик-Токар
(м. Чернівці)**

тизм» російської політики у сфері безпеки був замінений реалістичним усвідомленням необхідності об'єднати країни СНД спільним інтеграційним проектом з метою збереження свого впливу хоча б у даному регіоні.

Ключові слова: безпекова політика, національні інтереси, країни СНД, загальна безпека, коопераційна безпека, колективна безпека

Для сучасної Росії захист її національних інтересів визнається чи не найвагомим завданням. У діючій Концепції національної безпеки РФ сказано, що «національні інтереси – це сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства і держави в економічній, внутрішньополітичній, соціальній, міжнародній, інформаційній, військовій, прикордонній, екологічній та інших сферах». Саме вони мають довгостроковий характер та визначають основні цілі, стратегічні і поточні завдання внутрішньої і зовнішньої політики держави [7]. Що ж до міжнародної сфери, то національні інтереси тут полягають у забезпеченні суверенітету, зміцненні позицій Росії як великої держави – одного із впливових центрів багатополосного світу, у розвитку рівноправних і взаємовигідних відносин зі всіма країнами й інтеграційними об'єднаннями, перш за все із країнами-учасницями СНД [7].

На теренах СНД зосереджуються також головні загрози національній безпеці РФ: небезпека послаблення політичного, економічного і військового впливу Росії у світі; зміцнення військово-політичних блоків і союзів, перш за все розширення НАТО на Схід; можливість появи у безпосередній близькості до російських кордонів іноземних військових баз і великих військових контингентів; послаблення інтеграційних процесів у СНД; виникнення і ескалація конфліктів поблизу державного кордону і зовнішніх кордонів держав-учасниць СНД; міжнародний тероризм. Саме ці загрози визначають політику російської держави щодо безпеки на теренах СНД. Та оскільки російська політика у даній сфері зачіпає не лише інтереси провідних європейських держав і США, але й України, дослідження такої проблематики безперечно є актуальним. Зважаючи на це, автор ставить за мету висвітлити становлення та розвиток безпекової політики Росії щодо країн пострадянського простору впродовж 1990-х років ХХ ст. Беручи до уваги актуальність та мету дослідження, було здійснено постановку таких завдань: проаналізувати концептуальні підходи російського істеблїшменту до розуміння питань безпеки у досліджуваній період та показати їх еволюцію; висвітлити вплив розширення НАТО на Схід на зміну безпекових пріоритетів Росії на пострадянському просторі у 1990-х роках ХХ ст.

Зауважимо, що дана проблематика частково висвітлюється в друкованих та періодичних виданнях, знаходить своє відображення і в мережі Інтернет. Серед науковців, які висвітлювали питання створення системи регіональної безпеки на пострадянському просторі та ролі в ній Росії, варто назвати Кателєвсь-

кого А. [4], Кулієва Г. [8], Федуняка С. [10]. Натомість у працях Фрізена Ш. [11], Єрем'яна Т. [12] аналізується політика НАТО щодо країн Співдружності та ставлення російського керівництва до східного розширення Альянсу.

Варто зазначити, що розуміння таких категорій, як національні інтереси, національна безпека, регіональна безпека, загроза системі безпеки у російському політикумі пройшли певну еволюцію. Вони формувалися відповідно до вимог внутрішньополітичного розвитку російського суспільства та міжнародних тенденцій. У своєму ставленні до питань безпеки більшість російських зовнішньополітичних аналітиків вивчали військові та економічні можливості держави у широкому культурному контексті, дискутували щодо російських геополітичних пріоритетів, її імперських традицій, національного характеру.

На початку 1990-х рр. російське керівництво в рамках політики «нового мислення» підтримувало концепцію «загальної безпеки» (запропонованої Комісією У. Пальме у 1982 році), яка підкреслювала багаторівневий характер міжнародної безпеки та необхідність врахування інтересів всіх членів світового співтовариства. Пізніше спостерігалось зростання інтересу до моделі колективної безпеки серед російських вчених і політиків, що було обумовлено динамікою розвитку СНД, а також зовнішніми загрозами (розширення НАТО на Схід, ісламський фундаменталізм, локальні конфлікти у сусідніх регіонах). Тому, власне, Ташкентський договір 1992 року був названий Договором про колективну безпеку. Загалом, основними елементами колективної безпеки є наявність групи держав, об'єднаних спільною метою (захист своєї безпеки) та система військово-політичних засобів, спрямованих проти потенційного противника чи агресора. В цілому, колективна безпека фокусує увагу на військово-стратегічних проблемах, тому не спрямована на вирішення інших аспектів міжнародної безпеки. Однак офіційна Москва почала надавати все більшої ваги розвитку такої моделі відносин поміж країнами СНД, адже Ташкентський Пакт набув значення військового союзу та став своєрідною відповіддю Росії на зовнішні загрози її інтересам в регіоні.

Вже із середини 1990-х рр. стає популярною модель «коопераційної безпеки», яка, з одного боку, враховувала багатосторонній характер світової безпеки, а з іншого – встановлювала визначену ієрархію пріоритетів, спрямовуючи суб'єктів міжнародної діяльності на розв'язання першочергових завдань. Дана модель надає перевагу мирним, політичним методам вирішення спірних питань, але в той же час не виключає застосування військової сили не тільки в якості останнього засобу, а й як інструменту превентивної дипломатії й миротворства [4, с. 61-62]. Вона доповнила систему колективної безпеки, яку намагалася створити РФ на пострадянському

просторі, про що свідчать і російські офіційні документи (Концепція національної безпеки та Воєнна доктрина 2000 р.). В них, зокрема, підкреслюється, що при вирішенні міжнародних суперечностей варто керуватися політичними й правовими інструментами, а військова сила – це крайній засіб, який може застосовуватися тоді, коли всі інші засоби вичерпані [7, 1].

Однак ряд російських реалістів й геополітиків вважає, що військова сила чи загроза її застосування залишається важливим методом забезпечення національної і міжнародної безпеки. Причому вона може використовуватися і в тих випадках, коли не існує безпосередньої загрози безпеці чи коли ця небезпека штучно перебільшується. До прикладу, у Воєнній доктрині 2000 р. зазначалося, що «з метою формування і підтримки стабільності, забезпечення адекватного реагування на виникнення зовнішніх загроз на ранніх стадіях обмежені контингенти Збройних Сил РФ та інших військ можуть розміщуватися у стратегічно важливих регіонах за межами території РФ у складі об'єднаних чи національних угруповань і окремих баз (об'єктів)» [1]. Такими об'єктами - а вони знаходяться майже у кожній із країн-членів СНД - сьогодні часто спекулюють у Москві для досягнення багатьох політичних, економічних й інших стратегічних цілей.

Як вже згадувалося вище, створення системи колективної безпеки було зніційовано саме керівництвом Російської Федерації, однак необхідність інтеграційних процесів на пострадянському просторі у даній сфері диктувалася рядом об'єктивних причин. По-перше, з початком переходу до демократії і ринкової економіки керівництво новоутворених держав зіткнулося із значними політичними, економічними, фінансовими труднощами, успішне розв'язання яких вимагало підтримання стабільності як усередині країни, так і поза її межами. По-друге, нові незалежні держави не мали достатніх ресурсів, щоб гарантувати власну безпеку, тому формування ДКБ (пізніше ОДКБ) стало можливістю досягти даної мети «малою кров'ю», оскільки основний тягар все ж лягав на плечі Росії.

Договір про колективну безпеку підписали 15 травня 1992 року в Ташкенті шість країн – Росія, Вірменія, Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Узбекистан [9]. У 1993 році до нього також приєдналися Азербайджан, Грузія та Білорусь. Даний Договір відіграв роль своєрідного оборонного союзу, в якому відображалася, в основному, бачення держав-учасниць характеру зовнішньої загрози та методів захисту від неї. Відповідно до ст. 1 Договору сторонизобов'язувалися не вступати у військові союзи або брати участь в угрупованнях держав, а також діях, спрямованих проти іншої держави-учасниці [3]. Це означало, що жодна з держав автоматично не могла б приєднатися до іншої військової організації, зокрема і до Північноатлантичного Альянсу. Проте поряд із цим, Договір недостатньо відповідав рівню спільної оборони, не допускав можливості автоматичного спільного захисту членів, хоча стверджував, що

агресія проти одного з них, «розглядатиметься як агресія проти всіх держав-учасниць», які «нададуть» жертві «необхідну допомогу, включаючи військову» і тому подібне [3]. Окрім того, в даному документі було чітко прописано, що в разі створення в Європі чи Азії системи колективної безпеки і підписано відповідну угоду, країни-члени зберуться на зустрічі для внесення змін у діючий Договір [3].

10 лютого 1995 року на саміті в Алма-Аті була затверджена Концепція колективної безпеки, в якій визначалися засади військової політики держав-учасниць і забезпечення колективної безпеки, основні напрями та етапи створення системи колективної безпеки [6]. Головною метою держав-учасниць щодо забезпечення колективної безпеки визнається попередження війн і збройних конфліктів, а у разі їх розв'язання – гарантування захисту інтересів, суверенітету і територіальної цілісності даних держав. Провідне місце в цій системі надається Росії, оскільки саме її ядерні сили «виконують стримуючу функцію від можливих спроб здійснення агресивних намірів, спрямованих проти країн-учасниць» [6]. Крім того, у документі зафіксовано, що колективна безпека ґрунтується на таких принципах: неподільність безпеки: агресія проти однієї країни-учасниці розглядається як агресія проти всіх країн-учасниць; рівноцінна відповідальність за забезпечення безпеки; дотримання територіальної цілісності, повага суверенітету, невтручання у внутрішні справи та врахування інтересів один одного; колективність оборони, яка створюється на регіональній основі; прийняття рішень з принципів питань забезпечення колективної безпеки на основі консенсусу; відповідність складу і готовності сил і засобів масштабу військової загрози [6].

Однак прийняття даної Концепції, а також значної кількості інших документів, створення окремої від Співдружності структури, не зробили ДКБ ефективним безпековим механізмом на пострадянському просторі. Пояснювалося це, в першу чергу, існуванням трьох груп держав, котрі по-різному уявляли співпрацю у галузі безпеки, а також і в інших інтеграційних проектах в рамках СНД. На думку професора С. Федуняка, одна група країн ставилася до ОДКБ лише як до засобу гарантування власної безпеки на випадок нападу і при цьому інші сфери зовнішньої політики практично не стикалися з участю у колективному інституті безпеки. До них, перш за все, потрібно віднести Азербайджан, Грузію та Узбекистан. Інші держави вбачали в Організації не лише механізм колективної оборони, але й засіб розв'язання внутрішніх проблем в інших сферах, зокрема економічній та політичній. Так, Киргизстан і Таджикистан очікували на приплив інвестицій, чия безпека гарантувалася розміщеними на їх території російськими військами. Іноземна (російська) військова присутність є також чималою гарантією стабільності існуючих режимів та однією з причин посилення авторитарних тенденцій в країнах Центральної Азії [10, с. 83-84].

До третьої групи належала власне Росія, для якої ДКБ сприяв виключенню можливості втручання будь-яких військових сил на території пострадянського простору, дозволяв координувати діяльність і мати постійний зв'язок між військовими відомствами нових держав; загалом, контролювати всі небезпечні елементи, що виникали у країнах регіону і могли загрожувати національній безпеці РФ. Та російська політика тиску на країни-учасниці через структури ДКБ так само, як й інституції СНД, відштовхувала частину пострадянських республік, котрі, лишень отримавши довгоочікувану незалежність, дуже гостро реагували на будь-яке втручання з боку колишньої метрополії. З іншого боку, намітився процес поширення впливу країн Заходу на Схід шляхом розширення Північноатлантичного Альянсу та прийняття до його складу колишніх соціалістичних країн. Окрім того, у січні 1997 року адміністрація США заявила про те, що країни Закавказзя і п'ять колишніх радянських республік Центральної Азії мають життєво важливе політичне й економічне значення для США, і тому Вашингтон повинен негайно розпочати співпрацю з ними [2, с. 53]. У липні 1997 року на слуханнях сенатського комітету з іноземних справ сенатор С. Браунбек критикував політику президента Біла Клінтона за те, що у своєму прагненні утихомирити Росію американська адміністрація продовжувала розглядати країни цього регіону як такі, що досі перебувають у сфері впливу Москви, а не як незалежні. Сенатор також відзначив, що незалежність країн Закавказзя і Центральної Азії визначатиметься успіхами у будівництві нафтопроводів в обхід Росії. З боку США це дозволить стабілізувати становище в регіоні [8]. На нашу думку, така реакція була викликана наміром російського керівництва відновити політичне домінування Росії у рамках СНД з використанням широкого спектру дипломатичних, військових, економічних, етнічних і міжнародних важелів.

Окремої уваги заслуговує позиція російського керівництва щодо розширення Альянсу на Схід. У грудні 1991 року міністр закордонних справ Андрій Козирев окреслив контури зовнішньої політики Росії, проголосивши прийняття нею принципу пріоритетності індивіда над суспільством, вільного ринку та всіх тих цінностей, що об'єднують Захід. Тобто він визначив країни-члени НАТО своїми союзниками. У червні 1994 року Росія підписала Угоду про «Партнерство заради миру». Протягом цього періоду, названого «романтичним» етапом російської зовнішньої політики, президент Б. Єльцин зробив відому заяву у Варшаві, що східноєвропейські країни можуть приєднуватися до будь-яких союзів, членство в яких вважають необхідним [12, с. 104].

Однак провал європейської політики нової Росії змінив ставлення до планів НАТО. Певні російські політики (та й новий міністр закордонних справ Є. Примаков) заявляли, що НАТО не трансформується в інструмент колективної безпеки, необхідний у новому

політичному кліматі, оскільки залишиться військово-політичним угрупованням [5, с. 1, 7].

У 1990-х рр. існувало декілька причин негативного ставлення Росії до розширення Альянсу на Схід. По-перше, дане розширення поглибило прірву між російською державою і країнами Заходу, оскільки залишило її поза блоком. Так само і Захід втратив можливість підійти ближче до російської держави, що було єдиним шляхом вирішити історичну справу Європи – перетворення Москви із суперника на союзника.

По-друге, РФ була переконана, що даний виклик з боку Альянсу створив нові роздільні лінії в Європі, тому одні країни отримали гарантії безпеки, а інші були їх позбавлені. Серед останніх опинилася і Росія [11, с. 105].

По-третє, розширення НАТО встановило непряме американське домінування над значною частиною євроатлантичного простору, що дозволило Вашингтону контролювати східноєвропейський регіон. Окрім того, США отримали значний важіль впливу на простір нових незалежних держав.

Тому фактор зовнішньої загрози у вигляді розширення зони відповідальності НАТО до кордонів СНД, а також націоналістична зміна у російській зовнішній політиці презентували себе, значною мірою, у спробі поширити вплив Росії на близьке зарубіжжя, особливо у безпекових питаннях. Всі пострадянські країни та прилеглі регіони, незважаючи на те, що російський вплив там міг бути слабкий чи навпаки сильний, утворювали зону російських стратегічних інтересів. Це підтверджувалося діями президента Б. Єльцина, який вимагав, щоб відносини із країнами-членами СНД мали залишатися провідним напрямком зовнішньополітичної стратегії РФ. У зв'язку із пріоритетністю Співдружності з поміж інших зовнішньополітичних цілей, російське керівництво також спробувало поширити свій вплив у рамках даного інтеграційного об'єднання проведенням чіткої економічної політики.

У жовтні 1995 року був опублікований документ «Концептуальні положення стратегії попередження головних зовнішніх загроз національній безпеці РФ», складений Інститутом досліджень у сфері оборони. Текст документу ґрунтувався на поглядах президента Б. Єльцина та міністра оборони П. Грачова. У ньому були висвітлені основні загрози національній безпеці РФ, серед яких найнебезпечнішою визначався процес розширення НАТО на Схід [12, с. 123]. Дана стратегія визнавала, що Росія не володіє військовими можливостями протидії експансії Альянсу, тому альтернативним шляхом забезпечення російських інтересів було використання механізму СНД з метою створення військового блоку колишніх радянських республік. Засоби для досягнення поставленої мети склалися із провокування діалогу на багатосторонньому рівні без застосування сили чи погрози силою. Основна мета полягала у протистоянні

подальшому розширенню НАТО, просуванні національних інтересів РФ у регіоні та поверненні до балансу сил у Європі.

Міністри П. Граčov та Є. Примаков вважали, що, якщо Росія зіткнеться із новим, сильним блоком, вона змушена буде шукати союзників серед країн Співдружності. На думку канадської дослідниці Р. Єремян, очевидним було те, що міністри використовували риторику розширення Альянсу як передумову для пошуку нових військових та безпекових відносин із ННД [12, с. 130].

Тому можна стверджувати, що у другій половині 1990-х рр. розширення НАТО на Схід у поєднанні із зміцненням позицій націоналістичних сил у внутрішньому житті РФ стали одним із факторів активізації політики російського керівництва на теренах СНД, особливо у сфері безпеки, хоча така зміна неохоче була підтримана країнами-членами Ташкентського пакту, про що, наприклад, свідчить вихід з нього Узбекистану. Поряд з тим, деякі країни СНД прагнули до тіснішого партнерства із Альянсом, що зменшувало привабливість російського проекту колективної безпеки для пострадянського простору.

Отже, впродовж 1990-х років ХХ ст. російська політика у сфері безпеки на теренах СНД пройшла певний розвиток. Вона еволюціонувала від «романтичних» уявлень про створення загальної системи безпеки, в якій Росія могла б брати участь на правах рівноцінного партнера провідних держав Заходу до реалістичного усвідомлення того, що РФ може бути лідером максимум на пострадянському просторі, а не претендувати на цей статус у міжнародних справах. На практиці це зводилося до можливості відновлення старих військово-політичних відносин із колишніми республіками СРСР та, відповідно, - створення системи колективної безпеки у межах СНД із провідною роллю Росії. Така система безпеки у формі функціонування ДКБ мала повернути пострадянські держави у сферу російського впливу і не дати можливості їм набутти статусу членства в НАТО. Варто віддати належне наполегливості керівництва РФ, якому більшою мірою військово-політичними та економічними засобами заохочення і тиску вдалося об'єднати простір СНД навколо російського безпекового проекту, не зважаючи на яскраво виражені дезінтеграційні тенденції у рамках Співдружності та значний зовнішній фактор впливу.

Джерела та література:

1. Военная Доктрина Российской Федерации. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 21 апреля 2000 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ln.mid.ru/ns-osndoc.nsf/72650a607696e34d432569fa003a71dd/2a959a74cd7ed01f432569fb004872a3?OpenDocument>; 2. Гусейнова М.А. Эволюция подходов США и России к Закавказью / Гусейнова М.А. // Россия и Закавказье. – М. – 2000. – С. 51–56; 3. Договор о коллективной безопасности стран СНГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.cis-minsc.by/documents /htm>; 4. Кателевский А.И.

Формирование системы региональной безопасности на Южном Кавказе: Взаимодействие России и НАТО: дис. на соискание ученой степени кандидата полит. наук: 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / А.И. Кателевский. – Пятигорск, 2006. – 175 с.; 5. Колесниченко Т. «Наша внешняя политика не может быть политикой второсортного государства» / Колесниченко Т. // Российская газета. – 17 декабря. – 1996. – С. 1, 7; 6. Концепция коллективной безопасности государств - участников Договора о коллективной безопасности от 10 февраля 1995 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>; 7. Концепция национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена Указом Президента Российской Федерации № 24 от 10 января 2000 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ln.mid.ru/ns-osndoc.nsf/f220c06813092609432569fa003a9359/a54f9caa5e68075e432569fb004872a6?OpenDocument>; 8. Кулиев Г. Геополитические коллизии Кавказа [Електронний ресурс]: // Центральная Азия и Кавказ. – 1999. - № 3. - Режим доступу до журн.: http://www.ca-c.org/journal/cac04_1999/contcac_4_99.shtml; 9. Нарочницкая Н. История СНГ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://history.km.ru/diplomat/sng/zapad.htm>; 10. Федуняк С. Г. Европейські виміри безпеки на пострадянському просторі. Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав / Сергій Георгійович Федуняк. – Чернівці: Рута, 2005. – 336 с.; 11. Friesen Sh.K. Uncertain Allies: NATO, realism and the New collective security in the Post Cold War Era. / Friesen Sh.K. - The thesis submitted in partial fulfillment of the Master of Arts in War studies at the Royal Military College of Canada. – Kingston, Ontario, 1999. – 196 p.; 12. Yeremian T.R. Russia's relations with CIS states in the context of NATO expansion 1991 – 1998: a complex relations approach. / Yeremian T.R. – The thesis submitted to the Faculty of Graduate Studies in partial fulfillment of the requirements for the degree Master of Arts. – Carleton university, Ottawa, Ontario, 1999. – 223 p.

Larysa Kovryk-Tokar

From «Romanticism» to Realism: Russia Security Policy on the CIS Space in 1990s

The author analyzes the Russian security policy on the CIS space in 1990s. Besides, the analysis and evolution of conceptual approaches of Russian establishment are emphasized to understand security issues during the period under study. The influence of NATO expansion to the east up on changing of priorities of Russian security policy on a post soviet space is also mentioned. The article summarizes, that «romanticism» of the Russian security policy was transferred by realistic awareness of necessity to unite the CIS countries into one integration project to save its influence in the region.

Key words: security policy, national interests, CIS countries, general security, cooperative security, collective security.